

Vaders in zicht!

Over vaders terug zichtbaar maken in de (jeugd)hulp

Ik heb dezelfde ogen
En ik krijg jouw trekken om mijn mond
Vroeger was ik driftig
Vroeger was jij driftig
Maar we hebben onze rust gevonden
En we zitten naast elkaar
En we zeggen niet zoveel
Voor alles wat jij doet
Heb ik hetzelfde ritueel
Papa, ik lijk steeds meer op jou
Stef Bos (papa)

Frederik Haegeman

Systemisch contextuele counselingopleiding 2018-2020

Inhoudsopgave	2
1. Inleiding en probleemstelling	3
2. De relatie vader-kind	5
2.1 het vaderschap binnen de 4 (5) dimensies	
2.2 Enkele contextuele begrippen	
3. De relatie vader-dagcentrum	9
3.1 meerzijdige partijdigheid	
3.2 Het zoeken naar hulpbronnen	
3.3 Enkele aanbevelingen	
3.4 Belemmeringen binnen de hulpverlening	

1. Inleiding en probleemstelling

Dit afstudeerproject handelt over vaders! Over het belang van de aanwezigheid van hen! Dit vanuit de vaststelling tussen enerzijds het belang van vaders in de opvoeding en ontwikkeling van kinderen en anderzijds de manier waarop vaders soms beperkt bereikt worden in de kinder- en jeugdhulpverlening. Dit thema sluit ook aan bij mijn persoonlijk stuk waar ik vaders, vaak onbewust, niet steeds heb gezien binnen mijn begeleidingen.

Begripafbakening, onderwerp en opbouw

Vaderschap zie ik als de relatie tussen een vader(figuur) en het kind. De vaderrol en de betrokkenheid van vaders zie ik als een samenspel hiermee. De rol van vaders en hun betrokkenheid hangt mijn inziens immers samen met hun vaderschap. De rol en de verantwoordelijkheid die ze willen en kunnen opnemen naar hun al dan niet “eigen” biologische kinderen toe, toont hun betrokkenheid aan. Immers, een vader kan weinig aanwezig zijn maar toch heel betrokken zijn op zijn kinderen of omgekeerd. Ook krijgt hij soms niet altijd het mandaat om zijn rol te kunnen opnemen (bijvoorbeeld bij gescheiden ouders). De invalshoek blijft voor mij hetzelfde, wanneer vaders bereid zijn om hun rol op te nemen zijn ze in mijn ogen betrokken en nemen ze hun vaderschap op.

Ook dient opgemerkt te worden dat met de nieuwe gezinsstructuren het begrip “vader” niet alleen te herleiden valt tot de biologische vader. Een pluspapa, stiefvader,...kan evenzeer de vaderrol op zich nemen, in die zin zie ik het vaderschap als een containerbegrip evenzeer van toepassing op de “vaderfiguur” binnen de opvoeding. Ik wil hierbij ook benadrukken dat ik geen waardeoordeel wil vellen over wat goed of fout is of wat “beter” is en dat een vader sowieso noodzakelijk is. De focus van het thema ligt op de afwezigheid van de vaders omwille van verschillende redenen en hoe we hen contextueel gezien terug meer aanwezig of zichtbaar kunnen maken.

Eerst ga ik echter dieper in op mijn eigen werksituatie binnen een dagcentrum voor bijzondere jeugdzorg. Vervolgens wordt de link gelegd met hoe het beeld omtrent vaderschap doorheen de geschiedenis is veranderd door het wegvallen van de traditionele vaderrollen. **De hoofdbrok ligt in het tweede hoofdstuk waarbinnen ik 3 verschillende relaties verder zal uitdiepen.** De eerste relatie is die van de **relatie vader-kind** (het vaderschap). Ik bekijk dit binnen de verschillende contextuele dimensies waarbij binnen de ethisch-relatieve dimensie vooral aandacht voor de begrippen loyaliteit en parentificatie zal gegeven worden, hierbij wordt de link gelegd met de afwezigheid van vaders en hoe dit een onevenwicht kan teweeg brengen in de balans van geven en nemen. Verder ga ik dieper in op de tweede relatie namelijk de **relatie vader – dagcentrum** en wordt de link gelegd met de hulpverlening en hoe we afwezige, onzichtbare vaders terug meer aanwezig kunnen maken als contextueel hulpverlener. Aangezien ik door de opleiding het een beetje als mijn missie zie om vaders meer te betrekken binnen de hulpverlening sluit ik hier af met enkele aanbevelingen vanuit mijn ervaringen in het werken met vaders. Tot slot pas ik mijn eigen vaderrol hierop toe en link ik mijn persoonlijk stuk aan voorgaande onderdelen, **de relatie ik als vader-eigen vader/eigen context.**

De dagcentra binnen de integrale jeugdhulp

Zoals hoger vermeld, ben ik werkzaam als context- en groepsbegeleider binnen een dagcentrum voor bijzondere jeugdzorg voor jongeren van 6 tot 18 jaar. Binnen de jeugdhulp wordt een dagcentrum gezien als een kleinschalige voorziening waarin en van waaruit men hulp biedt aan jongeren en hun gezinnen. Binnen de integrale jeugdhulp nemen de dagcentra in Vlaanderen een welbepaalde plaats in. Binnen de opdeling van ambulante, semi-residentiële en residentiële diensten, zijn ze moeilijk te plaatsen. Zo kan men de opvang van de jongeren na school als semi-residentieel zien, terwijl de contextbegeleiding gezien kan worden als een intensieve vorm van ambulante begeleiding. Dit maakt

hun werking specifiek en uniek binnen de jeugdhulp. De begeleidingsvorm binnen het dagcentrum is integraal en steunt op 4 pijlers namelijk de groepsbegeleiding, de individuele begeleiding, de schoolbegeleiding en de contextbegeleiding. Aangezien de dagcentra zich voor de toegangspoort bevinden zijn ze rechtstreeks toegankelijk en worden jongeren ofwel vrijwillig aangemeld (door het ruime hulpverleningsaanbod en door ouders) ofwel gedwongen via jeugdrechtbank.

Deze hulpverleningsvorm wordt vooral ingezet als hefboom voor het zelfstandig functioneren van het gezin. Dit om de problemen waarmee ze geconfronteerd worden op een bekwame manier te kunnen oplossen. In navolging van Guy Ausloos wordt hierin vooral de competentie en de kracht uitgaande van de gezinnen tot verandering zelf benadrukt. Dus de gezinnen zelf zijn de sleutel tot verandering, wij als hulpverlener zijn de activator van het proces.

“...Ik werk voornamelijk als activator van het gezinsproces...activeren van het proces is de essentie....Als wij de informatie waar zij over beschikken kunnen zichtbaar maken, kunnen zij hun eigen oplossing vinden. Ik beschouw het gezin niet langer als pathologisch, ik wijs op de eigen competentie en hoop op die manier dat de familie in de toekomst geen therapeut meer nodig zullen hebben om het proces verder te zetten”. (Ausloos G., de competenties van families, 1999, p106).

Dit wordt eveneens uitgedragen binnen de visie en missie van onze organisatie:

“We zien het als onze belangrijkste opdracht dat ouders en kinderen na de begeleiding in staat zijn om de taken, problemen en zorgen die ze ervaren, op een bekwame manier aan te pakken. We vertrekken van het geloof in het eigen kunnen, de eigen talenten van elk kind, elke jongere en ouder(figuur) met wie we samenwerken en er is nauw overleg met de context”. (pedagogisch profiel OVBJ Beaufort, visie en missie)

Het vaderschap doorheen de tijd.

De rol van vaders in het gezin is doorheen de geschiedenis enorm geëvolueerd. Waar vaders vroeger een marginale positie innamen binnen de opvoeding, merken we de laatste jaren dat vaders meer en meer gezien worden als gelijkwaardige partner binnen de opvoeding.

Gedurende de voorbije eeuwen vonden er heel wat evoluties plaats op sociaal, cultureel, politiek en religieus vlak. Deze hebben allen een grote impact gehad op hoe we vaderschap doorheen de tijd zien veranderen hebben in de maatschappij. Zo was de opvoeding van de kinderen in een traditioneel gezin in het verleden een taak die door de moeder werd gedaan. Vaders gingen uit werken en waren kostwinner en stonden in voor het gezag. Doorheen de geschiedenis, met de industrialisering en de emancipatiebeweging van de vrouw, zijn er verschuivingen in taakverdelingen gekomen waarbij vaders meer in beeld kwamen en hierdoor de traditionele opvattingen over de moeder-vaderrol op de helling kwamen te staan. De rol van de vader binnen de opvoeding veranderde en de verantwoordelijkheid tussen moeders en vaders op vlak van opvoeding kwam op gelijke hoogte te staan (Provinciaal Steunpunt Opvoedingsondersteuning Limburg 2011).

Dat vaders een belangrijke rol spelen in de opvoeding van hun kinderen is ondertussen in wetenschappelijke literatuur en onderzoek meermaals aangetoond. Allen en Daly (2007) onderstrepen dat de aanwezigheid van vaders positieve effecten heeft op vlak van cognitieve, sociale, emotionele ontwikkeling van kinderen. Zo zouden kinderen van wie de vader betrokken is tijdens de opvoeding beter zijn in het oplossen van problemen. Verder zouden ze beter omgaan met stress en frustraties waardoor ze hun emoties beter kunnen kanaliseren en kunnen ze op latere leeftijd sterkere en hechtere relaties aangaan. Tot slot zou dit indirect gevolgen hebben op de fysieke gezondheid van hun kinderen.

Volledigheidshalve dient er opgemerkt te worden dat er naast studies die het belang van de vaderrol onderstrepen, pleitbezorgers zijn die, juist door het verdwijnen van de traditionele vaderlijke rollen, meer de nadruk leggen op het relativeren hiervan en de overbodigheid van het vaderschap in onze maatschappij bepleiten (Van Crombrugge, H, e.a, 2002, 251). Het vaderschap komt hierdoor meer en meer onder druk te staan, zeker door de veranderende gezinssamenstellingen binnen onze huidige maatschappij.

Toch sluit ik me aan bij de meeste studies die het belang hiervan onderstrepen en is het mijn persoonlijke overtuiging dat vaders een belangrijke rol te spelen hebben binnen de opvoeding en de ontwikkeling van kinderen. Dit hoeft niet noodzakelijk binnen het traditionele kerngezin met een vader en een moeder te zijn alsook niet door de biologische vader op zich. Zoals hoger beschreven kan dit ook door een andere vaderfiguur voor het kind (stiefvader, pluspapa, pleegouder,...).

2. De relatie vader-kind

We kunnen ons de vraag stellen in hoeverre een kind een vader nodig heeft en hoe we deze relatie tussen vader-kind contextueel kunnen bekijken?

De term "context" duidt volgens Nagy op de dynamische verbondenheid die een persoon heeft met zijn of haar betekenisvolle relaties doorheen de verschillende generaties (Michielsen M e.a, 1998, p19).

De relatie tussen een kind en zijn ouders (vader), kunnen we omschrijven als een existentiële relatie. Existentiële relaties zijn volgens Nagy essentieel voor ons mens-zijn. Zonder deze relaties zou een mens immers niet bestaan. Niet alleen omdat het kind het leven heeft gekregen door zijn ouders, ook door zijn vader, maar ook omdat het kind geen 'ik' zou worden indien het geen relaties zou hebben (Hendrickx P, 2016, 38).

2.1. Het vaderschap binnen de 4 (5) dimensies

Volgens Nagy omvat de relationele werkelijkheid van mensen 4 dimensies zijnde de dimensie van de feiten, de dimensie van de psychologie, de dimensie van de interactie en de dimensie van de relationele-ethiek (M. Michielsen e.a, 1998). Later is er een 5de dimensie aan toegevoegd. Hendrickx (2016) spreekt liever van de 0de dimensie omdat ze aan de andere voorafgaat en zonder de andere dimensies niet gegrond zouden zijn (Hendrickx, P, 2016, 40). Deze dimensies mogen echter niet los gezien worden van elkaar. Ze staan immers in dynamische verbondenheid met elkaar. Ook de relatie vader-kind, het vaderschap, kunnen we eveneens onderverdelen in deze 4 dimensies. (vrij naar: van Crombrugge H., e.a, bijdrage van M. Michielsen over vaderschap, p 249 ev).

De ontische dimensie

De ontische nood aan een ander maakt dat mensen in relaties blijven. Het "ik" is afhankelijk van een "niet ik" om te kunnen bestaan. De basis van het bestaan is de relatie. Door het vaderschap krijgen zowel vader als kind betekenis.

De eerste dimensie: de feiten

Welke feitelijke verschillen bestaan er tussen het moeder zijn en het vader zijn? Tussen een vader en een moeder zijn er biologische, existentiële verschillen. Deze feitelijke, biologische verschillen tussen ouders, waarbij vaders veel minder gedwongen worden tot verantwoordelijkheid, zorgt per definitie al voor een onevenwicht tussen beiden. Vader word je immers door een daad van juridische erkenning. Hierdoor kan er onrecht optreden namelijk: de macht van vader om een vrouw in de steek te laten en zijn kind te verlaten of niet te erkennen versus de macht van de moeder om de zorg voor het kind op

te eisen en de man afzijdig te houden. Of anders gezegd: een moeder ben je, een vader word je!
<https://www.yumpu.com/nl/document/read/20498768/ouderschap-is-vaderschap-of-moederschap-leren-over-leven>

Tweede dimensie: de psychologie

Uit verschillende psychologische en psychoanalytische studies blijkt dat vaders een rolmodel zijn voor kinderen ondermeer in de ontwikkeling van hun geslachtelijke of gender identiteit (Guy Corneau, 1991). Zoals hierboven reeds werd aangehaald, blijkt dat vaders positieve effecten hebben op vlak van cognitieve, sociale, emotionele ontwikkeling van kinderen (Allen en Daly, 2007).

De derde dimensie: de interactie

De relatie tussen vader-kind, kan en mag nooit losgezien worden van de relatie tussen moeder-kind. In die zin is er sprake van een driehoeksrelatie tussen moeder-kind-vader. De invloed van de moeder op de vader-kind relatie is van groot belang. Aangezien de moeder voor het kind vaak de eerste opvoedingsfiguur is, bepaalt zij ook in grote mate mee de plaats van de vader. Zo kan zij op een positieve manier spreken over vader wanneer die uit het beeld is of juist niet. Ook vaders hebben hun impact op de interactie. Zo kunnen zij ervoor kiezen om uit beeld te blijven en niet betrokken te worden (bijvoorbeeld bij verlating van de moeder).

Vierde dimensie: de ethisch-relatieve dimensie

2.2. Enkele contextuele begrippen

De balans van geven en nemen

De ethisch relationele dimensie, die van de rechtvaardigheid en betrouwbaarheid, tussen mensen wordt door Nagy weergegeven door de metafoor van de balans van geven en ontvangen. De balans van geven en nemen is een dynamisch gegeven, wat in de ene generatie uit balans is geraakt, probeert men in de volgende generatie terug in evenwicht te brengen (Hendrickx, P, 2016, 41).

Iemand geeft en iemand krijgt terug. Een relatie is pas rechtvaardig als de balans in evenwicht is, of wanneer de baten en de lasten eerlijk verdeeld zijn. Wanneer één van de partijen wordt uitgebuit, wordt de relatie onrechtvaardig en onbetrouwbaar (Hendrickx, P, 2016, 41).

Verderop spits ik me vooral toe op feitelijke situaties waarin de vader onbekend of fysiek niet meer aanwezig is (bij sterfte) of wanneer er weinig contact is met de vader (zoals bij een (vecht)scheiding) en welke gevolgen op de 4de dimensie dit kan hebben voor het kind en hoe we als contextueel hulpverlener kunnen bijdragen in interventies om het onrecht dat het kind wordt aangedaan te kunnen ombuigen. Ik gebruik hierbij een aantal korte passages uit casussen vanuit de praktijk om hier een aantal theoretische begrippen op toe te passen.

“Wat de natuur heeft verbonden kan de mens niet scheiden (Driesen, L, 2012, p53)”. De strijd om de loyaliteit: de gevolgen voor het kind na een (vecht)scheiding op vlak van loyaliteiten:

Volgens Nagy is de loyaliteit tussen kinderen en hun ouders, vader, uniek. De loyaliteit tussen een kind en zijn vader is existentieel. Juist doordat het kind het leven gekregen heeft is er een onomkeerbare band. Men spreekt van een zijnsloyaliteit omdat de verwantschap onverbreekbaar is.

Naast de existentiële loyaliteit is er ook de verworven loyaliteit. Deze loyaliteit wordt verdiend door investeringen in relaties en door het bieden van zorg (als hulpverlener, stiefvader,...). Kinderen die als gevolg van wantrouwen tussen de ouders onder druk staan om voor één van beide ouders te moeten kiezen hebben te kampen met een “gespleten loyaliteit” (Hendrickx, 2016, 43):

D. komt naar het dagcentrum. De ouders van D. zijn gescheiden. Dit was een vechtscheiding waarbij papa C. in eerste instantie de kinderen heeft meegenomen tegen de wil van de mama die hiervoor een rechtszaak rond het hoederecht heeft aangespannen. Na tussenkomst van de rechtbank werden de kinderen toegewezen aan mama. Sinds 2016 is er een bezoeksregeling uitgesproken waarbij D. en zijn zus A. om de twee weken op zaterdag naar hun vader C. gaan (dagbezoek). Beide ouders spreken zwart over elkaar, papa C. geeft aan dat D. mag kiezen bij wie hij mag gaan wonen op termijn....

Om zijn loyaliteit te kunnen tonen heeft het kind de toestemming nodig van zijn vader nodig om zijn moeder graag te mogen zien en de toestemming van moeder om vader graag te mogen zien (Nuyts A. en Sels L., 2017, 111). Wanneer beide ouders erin slagen en het gevoel geven dat ze van hun beide ouders mogen houden, zijn deze ouders al een eind op weg naar het oplossen en het zelf voorkomen van een loyaliteitsconflict (Driesen, L, 2012, 73).

Tijdens een eerste gesprek met beide ouders apart sprak ik K. en C. aan in hun ouderlijke rol naar hun beide kinderen D. en A. toe. Op die manier trachtte ik erkenning te geven voor hun inzet naar de kinderen toe door te benoemen wat ze allemaal doen, hoe minimaal ook, in het belang van hun kinderen. Dit gaf me de ruimte om de inzet te benoemen van beide ouders. Ook de inzet van de kinderen en hun positie werd hierin benoemd. Naarmate het gesprek vorderde ging het over het zwart spreken over elkaar en de kinderen tot speelbal herleiden in hun conflict en wat dit betekende voor de kinderen, waar zij stonden als ouder alsook de positie van stiefvader J. om zo een opening te creëren om het loyaal zijn van de kinderen naar beiden toe te benoemen.

Men spreekt van een loyaliteitsconflict wanneer de verticale loyaliteit botst met de horizontale (verworven) loyaliteit (stiefvaders, opvoeders,...). Dit is een moeilijk gegeven zeker wanneer een ouder zich verzet tegen het feit dat het kind van iemand anders de zorg krijgt die hij zelf niet kan of mag geven.

...Wanneer D. bij papa op dagbezoek gaat merken we dat hij het moeilijk heeft wanneer K. en stiefvader J. opnieuw wat grenzen en structuur proberen te geven. Dit duurt enkele dagen waarna D. opnieuw in zijn routine zit.

Daarnaast is er ook nog de onzichtbare loyaliteit: "Loyaliteit wordt onzichtbaar wanneer men niet openlijk loyaal kan zijn, en men de loyaliteit gaat ontkennen. Deze onzichtbare loyaliteit brengt per definitie onvrijheid mee. Ze werkt op een onzichtbare manier door in andere relaties op een destructieve manier"(M Michielsen, e.a, 1998, p26). Dit speelt mee wanneer een vader zijn kind verlaat. Een kind blijft ondanks het verlaten loyaal aan de vader.

Destructief gerechtigde aanspraak en de roulerende rekening

Een rechtvaardige relatie is een relatie waarin een evenwicht bestaat tussen wat we investeren en wat we van de ander ontvangen, waarin met ons rekening wordt gehouden en wij met de noden van de ander rekening houden. In zo'n relaties ontstaat vertrouwen in de ander en zijn we zelf betrouwbaar. (M. Michielsen, e.a, 1998, p26)

Door zorg te geven aan anderen verdienen we het recht op zorg van de ander. Dit noemen we de gerechtigde aanspraak of de verdienste. Hierdoor wordt geven in relaties even belangrijk als ontvangen. Verdienste verwerven is de intrinsieke motivatie om constructieve relaties aan te gaan (M. Michielsen, e.a, 1998, 27).

Waar het kind geen betrouwbaarheid ontmoet in zijn relaties, wordt het daardoor destructief gerechtigd. Het krijgt hierdoor als het ware het recht om anderen te wantrouwen en af te wijzen. Als het kind zich hierop beroept, gaat het later in zijn relaties anderen belasten met dit wantrouwen en kwaadheid. Op die manier wordt opnieuw onrecht veroorzaakt (M. Michielsen, e.a, 1998, 28).

W. is de moeder van D., een jongen die naar het dagcentrum komt wegens gedragsproblemen. Als kind is W. in het verleden seksueel misbruikt door haar eigen vader waar ze al jaren geen contact meer mee heeft. W. heeft veelvuldige depressieve periodes. D. heeft nog 2 oudere broers, T. en T. Tijdens een huisbezoek komt het thema affectie en belang van knuffels en complimenten geven aan bod. Knuffels en intimiteit met haar 3 zonen bedreigt mama. Ze geeft aan dat ze dit bij de oudere kinderen niet meer kan, D. krijgt nog knuffels maar op een houterige manier. De oudere broers zien hun vader L. sporadisch tijdens de voetbaltrainingen waar L. ook trainer is. D. ziet zijn vader niet. Mama heeft geen vertrouwen in hem sinds de scheiding en spreekt slecht over hem in het bijzijn van de kinderen.

Bovenstaand voorbeeld toont aan dat W. destructief gerechtigd is. Ze heeft in het verleden veel onrecht gekend doordat haar vader haar misbruikt heeft en gaat het onrecht nu op de onschuldige derden, haar ex-partner L. en op haar kinderen, verhalen. Door de kinderen emotioneel niet te kunnen bieden wat ze nodig hebben, zorgt ze voor een verderzetting van het onrecht... “de roulerende rekening” is hiermee ingezet.

Als hulpverlener (een mannelijke hulpverlener! niet evident voor W.) heb ik veel erkenning gegeven voor het onrecht dat haar is aangedaan in het verleden. Verder bekijken en bespreken we wie als hulpbron binnen de context van mama kan dienen om haar mee te ondersteunen in periodes dat ze depressief is. Op lange termijn werken we naar een doorverwijzing voor therapie voor W. rond haar traumatisch verleden. Dit is op het tempo van de cliënt (moratorium).

Ondertussen bekijken we stap voor stap hoe ze haar emoties en affectie naar de kinderen toe kan tonen (actie). Het leren geven van complimenten vormt hierbij een eerste stap.

Verder besprak ik met mama wat het zou kunnen betekenen voor D. dat zijn oudere broers hun papa wel zien op de voetbal en hij niet? Op die manier tracht ik het gesprek over het belang voor D. van het zien van zijn papa ter sprake te brengen bij mama. Met vader L. heb ik dezelfde gesprekken hierover en tracht ik ook na te gaan hoe hij wil dat de kinderen hem nu, maar ook later herinneren. Na enkele gesprekken hierover spreken we af dat D. zijn papa kan zien.. Door deze bezoeken tweewekelijks te laten plaatvinden op een vast moment zorgen we er voor dat er duidelijkheid is voor de kinderen. De loyaliteit naar beide ouders is hierdoor mogelijk doordat ze deels uit de gewrongen situatie worden gehaald. De onzichtbare loyaliteit die D. heeft tav zijn vader, maar er niet mocht zijn door de verwijtende woorden van mama, wordt hierdoor meer zichtbaar gemaakt.

Door verbindend te werken met vader L. en zijn kinderen en door erkenning te geven voor het onrecht dat W. is aangedaan zijn er eerste stapjes richting herstel en het doorbreken van de roulerende rekening gezet.

“Ik wil de papa van mijn mama zijn” de afwezigheid van de vader en de mogelijke destructieve parentificatie bij het kind:

De relatie tussen het kind en zijn vader is asymmetrisch, hierdoor komt het kind per definitie in de schuld te staan bij de ouders. Hierdoor kan er een parentificerend effect ontstaan wanneer één van beide ouders er (tijdelijk) niet meer is. Zo kan het zijn dat het kind de zorg voor de andere ouder op zich begint te nemen. Bij parentificatie gaat het over de rolomkering tussen ouder en kind. Deze verschuiving van positie waarbij het kind op dezelfde lijn komt te staan als de ouder zorgt ervoor dat het kind taken en verantwoordelijkheden krijgt die het in wezen niet hoeft te krijgen. Belangrijk is te benadrukken dat parentificatie niet noodzakelijk slecht hoeft te zijn, het kan ook leiden tot het versterken van vaardigheden bij het kind. Wanneer het kind erkenning krijgt voor de inzet die het doet, dan is dit constructief eerder dan destructief. Het destructieve karakter ligt juist in het feit dat het kind wordt geschaad in zijn ontwikkeling (Hendrickx, P, 2016, 50).

J. is een jongen van 13 jaar. Zijn mama heeft na de natuurlijke dood van zijn papa, verschillende kortstondige relaties gehad met andere mannen. Deze hadden niet altijd voldoende oog voor J. waardoor J. zich meer en meer terugtrok en een depressieve indruk naliet. Na de zoveelste breuk begon J. enorm te rebelleren tegen alles en

iedereen. Hij gedroeg zich meer en meer agressief tegen alles en iedereen die het goed bedoelde met hem. Toen J. voor de zoveelste keer werd aangesproken op zijn gedrag, begon hij plots te wenen waarop hij zijn hoofd rechtte en zei "ik wil alleen maar bij mama zijn want ik ben eigenlijk de papa van mama".

Met deze uitspraak verwoordt J. wat parentificatie juist betekent. Hierdoor wordt de ontwikkeling van het kind geremd: deze kinderen gaan vaak de noden en de behoeften van de ouders vervullen, waardoor ze voorbij gaan aan hun eigen behoeften. Dit heeft gevolgen voor de zelfwaarde bij het kind. *J. zorgt voor zijn mama door haar te troosten wanneer de relatie telkens stuk loopt. Hij geeft zich voor mama en het wordt niet gezien.*

Nagy legt de nadruk op het erkennen van het geven van het kind zodat het minstens door hulpverleners en hopelijk door ouders nadien kan gezien worden in dit geven (Michielens, M, e.a., 1998, 83).

Door tijdens de individuele begeleiding veel erkenning te geven voor de inzet van J. naar zijn mama toe, kon J. ook na verloop van tijd zijn onrecht dat hem was aangedaan benoemen: de dood van zijn papa en dat hij nog vaak aan papa denkt.

Niet alleen de fysieke aanwezigheid van een vader is belangrijk, ook de beschikbaarheid en emotionele betrokkenheid van een vader speelt mee.

L. is een vader van 3 dochters en een zoon. Hij leeft voor zijn werk. Ondertussen zijn de kinderen vaak alleen met moeder K.. Ze heeft een niet aangeboren hersenletsel door een ongeluk in het verleden, de kinderen nemen zorgende taken op zich. De oudste neemt de rol van het zorgende kind op zich, terwijl de jonge het perfecte kind wil zijn. Het middelste kind komt naar het dagcentrum. De kinderen zetten zich meer en meer af tegen mama. Papa L. komt meer en meer tussen zijn vrouw en zijn kinderen te zitten. Hij doet ook maar wat een vader moet doen volgens hem. Door hem de erkenning te geven die hij verdient, kan er ook gesproken worden over de positie van de kinderen tov van mama en de zorgende taken die ze op zich nemen en de te grote verantwoordelijkheid die ze hierdoor krijgen. L. begint te vertellen over zijn eigen jeugd en de zorg die hij opnam voor zijn moeder. Door erkenning te geven voor zijn onrecht kon hij stilaan hulp toelaten voor zijn vrouw en kon hij inzien dat zijn gedrag een vlucht was. Dit betekende een enorme kanteling in de begeleiding voor zowel moeder, de kinderen als voor vader L..

3. De relatie vader-dagcentrum: van cliënt naar bondgenoot

Hoe komt het dat vaders binnen de hulpverlening nog te weinig bereikt worden? Binnen de oplossingsgerichte benadering spreekt men van verschillende cliëntrelaties (Insoo Kim Berg en Peter de Jong, 2001, p 67 ev)

- De klant-relatie (consulerende relatie): hierbij ziet de cliënt zichzelf als een deel van de oplossing. Hij is bereid iets aan het probleem te doen.
- De klaag-relatie (zoekende relatie) : de cliënt erkent dat er een probleem is, maar ziet zichzelf niet als een onderdeel van de oplossing. Deze cliënten zien zich eerder als slachtoffer waarbij de oplossing niet van hen moet komen maar van anderen.
- De bezoeker-relatie tot slot (de vrijblijvende relatie): de cliënt vindt dat hij geen probleem heeft of dat er geen probleem is. Hij ziet zichzelf niet als een onderdeel van de oplossing voor het probleem want er is er geen.

Vaders bevinden zich vaak in de bezoekersrelatie. Wat het dagcentrum betreft merken we dat in 50% van de startende dossiers in 2019 vaders zich in een bezoekersrelatie bevonden, terwijl 67% van de moeders zich in een klantpositie bevonden (cijfers jaarverslag OVBJ Beaufort, 2019, raadpleegbaar op de website van VZW Lia). Vaak zijn de "bezoekers" de "moeilijke" cliënten voor hulpverleners. Er worden verschillende tips meegegeven om met deze cliënten aan de slag te gaan o.a. ervan uit gaan dat ze goede redenen hebben om te denken en zich te gedragen zoals ze doen, je eigen oordeel als

hulpverlener achterwege laten en tot slot luisteren en vragen wat deze cliënten zelf zouden willen (Peter De Jong en Insoo Kim Berg, 2001,). We zouden als hulpverlener immers de fout kunnen maken te denken dat deze cliënten geen nood hebben aan ondersteuning en niet geholpen willen worden. Uit onderzoek blijkt echter dat vaders wel degelijk behoefte en nood hebben aan ondersteuning. (www.expoo.be/sites/default/files/atoms/files/themabundel_4web.pdf).

3.1. Meerzijdige partijdigheid als hefboom

Wat kan de hulpverlener doen om de vader meer zichtbaar en betrokken te maken en meer te betrekken? Hierin kan de meerzijdige partijdigheid als hefboom gebruikt worden om vaders zichtbaar te maken en hen te betrekken binnen het hulpverleningsproces.

De meerzijdige partijdigheid is een basishouding voor de contextueel werker. De contextueel werker zal proberen zich beurtelings in te leven in elke persoon die bij het probleem betrokken is. Het betekent dat je begrip kunt opbrengen voor wat elke persoon in de balans van de relatie heeft geïnvesteerd of niet kon investeren, en wat hij ontvangen heeft of niet durfde ontvangen (Michielsen, M, e.a, 1998, 31).

In de hoger vernoemde casus van D. en A. (zie loyaliteiten) wil dit zeggen dat ik als hulpverlener zowel met moeder K. als met vader C. in gesprek ga omtrent de ouderlijke verantwoordelijkheid die ze opnemen naar de kinderen toe (zie boven). Door me beurtelings in te leven in beide ouders, kan ik nagaan welk onrecht vader C. in het verleden is aangedaan (zelf uit gescheiden ouders) en welk onrecht mama K. is aangedaan in het verleden (zorgend naar haar eigen vader toe). Om nadien verder te bekijken hoe ze passend zorg als ouder proberen te geven aan D. en A. en hierbij elke vorm van betrouwbaarheid naar beiden toe te benadrukken.

3.2. Het zoeken naar hulpbronnen binnen de relaties

Belangrijk is na te gaan hoe we verstoorde relaties terug in beweging kunnen brengen en waar er kleine stapjes richting vertrouwen kunnen gezet worden:

Mama K. heeft eind 2017-begin 2018 een inzinking gekregen en is in een zware depressie terechtgekomen. Ze had weinig energie en de kinderen waren grotendeels op zichzelf aangewezen. Verhalen dat de kinderen toen zelfstandig naar school gingen, D. toen de boterhammen smeerde,... de kinderen zijn toen, na tussenkomst van de jeugdrechtsbank, kortstondig bij hun maternale grootouders geplaatst (bij vader van K. en stiefmama) tot eind 2018 om mama gedurende die periode de ruimte te geven om haar leven (en huis) terug op orde te krijgen.

D. heeft dus veel gegeven in het verleden? Wie heeft dit gezien? De maternale grootouders van de kinderen zijn een hulpbron die ondersteuning geven en mee de draagkracht van mama kunnen bewaken. Wie heeft hun inspanningen toen gezien? Naast papa C. is ook de paternale grootmoeder S. betrokken, zij zorgt immers voor vervoer wanneer de kinderen naar papa gaan.

Daarnaast heeft mama een goed contact met haar halfzus en met de partner ervan. Zij kunnen eveneens mee ondersteuning geven aan mama en J. als het over de kinderen gaat. Aangezien de kinderen grotendeels bij moeder K. en stiefvader J. wonen is het belangrijk als hulpverlener de positie van stiefvader J. ook duidelijk te krijgen, welke ruimte krijgt hij van moeder en welke rol wil hij zelf opnemen? Kortom, hoeveel ouder mag de stiefouder zijn van de kinderen van de mama en van de biologische ouder (welk mandaat mag hij opnemen).

3.3. Enkele aanbevelingen

Het betrekken van vaders begint bij de start van de begeleiding. Door, zeker wanneer hij niet op de hoogte is van de aanmelding (wat vanuit de praktijk nog jammer genoeg te vaak voorkomt) hem hierover in te lichten en hem uit te nodigen voor een gesprek

Ook de moeder dient volgens mij aangesproken te worden om het belang dat vader heeft voor haar kind te erkennen. Dit is een moeilijke opdracht in situaties waarin nog weinig verbinding is of wanneer

er een heftig conflict is (zie hoger echtscheidingen). Het is belangrijk om dan na te gaan welke onrechten meespelen bij de moeder én vader vanuit de meerszijdige partijdigheid. Welk onrecht is bijvoorbeeld de moeder aangedaan in het verleden, welke afwijzing of pijn heeft ze gekend in het verleden? Waar ontleent zij het recht om dit onrecht aan anderen, kinderen bijvoorbeeld, te presenteren en zo de roulerende rekening in gang te zetten (Van Crombrugge, e.a, 2002, p267).

Naast de vader is het ook belangrijk om de familie van de vader zoveel mogelijk bij de begeleiding te betrekken (zie casus D. hierboven). Als een vader weinig kan geven aan zijn kind, misschien is er dan iemand uit zijn netwerk die dat wel kan? Verder is het belangrijk om de vader ook te helpen met het ontwikkelen van een relatie met zijn kind, hem kansen te geven om in verbinding te gaan met zijn kind (zie casus W.).

Tot slot zie ik ook ouderparticipatie als een mogelijkheid om vaders als groep te bereiken. Ik haal dit aan aangezien ik gemerkt heb dat het werken met ouders in groep ook op een heel bijzondere manier voor verbinding zorgt met elkaar. Vaders kunnen zich op die manier gesteund voelen in voor hen herkenbare zaken. Ouders en vooral vaders hebben een aantal belemmeringen die hen weerhouden om aan te kloppen bij de hulpverlening. Vanuit mijn ervaring heeft dit volgens mij vooral te maken met schroom. Ouderparticipatie, met voldoende aandacht voor vadervriendelijke initiatieven (thema's die vaders aanspreken, buiten de werkuren,...) kan deze drempel verlagen om verbindend te werken met vaders. ww.expoo.be/sites/default/files/atoms/files/themabundel_4web.pdf

Hierbinnen wil ik vooral mijn rolmodel als begeleider ook aanhalen, zeker als mannelijke opvoedingsfiguur binnen de setting van een dagcentrum. Openheid (transparantie), betrouwbaarheid en eerlijkheid moeten volgens mij hierin de principes zijn. Door hier mezelf van bewust te zijn kan dit mijns inziens alleen maar de betrokkenheid van vaders met de hulpverlening verhogen.

3.4. Belemmeringen binnen de hulpverlening

Tot slot zijn er een aantal belemmeringen binnen de hulpverlening zelf die het aan boord krijgen van vaders bemoeilijken of tegenhouden (Van Crombrugge, e.a, 2002, p268).

Een eerste belemmering die we terugvinden is het feit dat de jeugdhulpverlening vooral door vrouwen wordt uitgeoefend waardoor het moeilijker wordt om ook de belangen van vaders voorop te stellen.

Een tweede belangrijke belemmering is het feit dat maatschappelijk gezien, vaders nog steeds gelinkt worden aan de financiële verantwoordelijkheid. Een vader is vaak geen vader meer wanneer hij niet meer samen is met de moeder. Echter, een vader blijft vader!

Tot slot speelt ook de angst van (vrouwelijke) hulpverleners mee om vaders te betrekken, zeker wanneer deze agressief of opvliegend zijn en die al bij voorbaat wantrouwig staan tegenover hulpverlening. Dit vanuit vooringenomenheid en een gevoel van toch niet gehoord te worden. Voor velen, zeker voor vrouwen vanuit begrijpelijk redenen, is het gemakkelijker om een opvliegende man links te laten liggen. Hierdoor worden ze alleen maar bevestigd in hun afwijzing.

Bibliografie

ALLEN S. en DALY K., The Effects of Father Involvement: A Summary of the Research Evidence, newsletter of the Father Involvement Initiative - Ontario Network, Volume 1, Fall 2002, 11p.

AUSLOOS, G., de competentie van families, Antwerpen-Apeldoorn, Garant, 1999, 153p.

CORNEAU, G, afwezige vaders, verloren zonen, uitgeverij juwelenschap, 1991, derde druk 2017, 192p.

DRIESEN L, Ik wil mama en papa allebei! Over echtscheiding, verwerking, loyaliteit en hulpverlening, Antwerpen-Apeldoorn, Garant, 2012, 247p.

DE JONG P en INSOO KIM BERG, de kracht van oplossingen, brooks, Amsterdam, 2009, 317p.

HENDRICKX, P., contextuele counseling in de praktijk, het risico nemen opnieuw te geven, Antwerpen-Apeldoorn, Garant, 2016, 214p.

MICHIELSEN M e.a, leren over leven in loyaliteit, over contextuele hulpverlening, Leuven, Acco, 1998, 10de druk 2010, 288p.

NUYTS A en SELS L, tussen mensen, tielt, uitgeverij Lannoo, 2017, 296p.

VAN CROMBRUGGE H, e.a., vaders in soorten, tielt, uitgeverij Lannoo, 2002, 307p.

digitale bronnen

www.expoo.be/sites/default/files/atoms/files/themabundel_4web.pdf

<https://www.yumpu.com/nl/document/read/20498768/ouderschap-is-vaderschap-of-moederschap-leren-over-leven>